

Katkelma artikkelista “Pääsy sallittu! Jokainen saa säveltää”

Partti, H. (2018). *Pääsy sallittu! Jokainen saa säveltää*. Opus1 – sävellyspedagogiikan aineistopankki. <https://www.opus1.fi/artikkelin-otsikko-4/>

Säveltäminen kuuluu kaikille

“Eikö musisointi ole aina luovaa, oli kyseessä sitten soittaminen, laulaminen tai säveltäminen? Miksi juuri säveltämisestä pitäisi puhua musiikin luovana tuottamisena?”

Yleisökysymys yllätti minut. Olin juuri pitänyt tunnin luennon säveltämisen tärkeydestä musiikinopetuksessa ja käyttänyt puheeni aikana lukemattomia kertoja käsitettä musiikin luova tuottaminen.

Olin kertonut musiikin uudesta opetussuunnitelmasta, joka ohjeistaa koulujen musiikinopettajia tarjoamaan säännöllisesti mahdollisuuksia säveltämiseen. Olin kehottanut eri tehtävissä ja koulutusasteilla toimivia musiikkikasvattajia rohkeasti sisällyttämään musiikin luovan tuottamisen työtapoja osaksi opetustaan.

Yleisölle viestini oli kuitenkin jäänyt osittain epäselväksi, eikä ihme. Onhan monipuolisuuden eetokselle (Muukkonen 2010) perustuva suomalainen musiikkikasvatus monin eri mittarein mitattuna varsin rikasta ja luovaa. Oppilaita rohkaistaan kokemaan musiikin ilo lukemattomin eri tavoin: laulaen, soittaen, kuunnellen, liikkuen. Millä perusteella siis väitän, että juuri säveltäminen on luovaa?

Kysymys säveltämisen ja luovuuden välisestä suhteesta on tärkeä. Samalla säveltämisestä ja luovuudesta tuntuu ympäröivän käsitteellinen hämäryys, joka tekee niistä puhumisen vaikeaksi. Molempia termejä rasittaa myös historian taakka.

Mitä siis säveltämisellä oikeastaan tarkoitetaan?

Bach, Beethoven... ja minä!

Mitä sinulle tulee mieleen sanasta säveltäminen? Jean Sibeliuksen jylhä profiili tai katkelma Mozartin yösoittoa?

Moni suomalainen on oppinut jo varhain, että Sibeliuksen, Mozartin, Bachin ja Beethovenin kaltaisten suuruuksien kynästä syntyneet teokset ovat jonkinlaista erityislahjakkuutta vaativan luovan työskentelyn, siis säveltämisen, tulosta. Säveltäminen on näin ymmärrettynä ammattilaisen yksinoikeus: toimintaa, jonka lopputuloksena syntyy musiikillinen teos, produkti.

Musiikkikasvatusta koskevat uudet, vuosina 2016 ja 2018 voimaan tulleet opetussuunnitelmien perusteet tarjoavat toisenlaisen näkökulman säveltämiseen. Sekä kouluissa että musiikkioppilaitoksissa opettajia kehoitetaan tarjoamaan kaikille oppilaille mahdollisuuksia omien musiikillisten ideoiden ja ratkaisujen tuottamiseen.

Opetussuunnitelmien hahmottelema säveltäminen voi tapahtua niin yksin kuin ryhmässä, joko modernin musiikkiteknologian välityksellä tai perinteisiä instrumentteja ja välineitä hyödyntäen. Tämän toiminnan tuloksena voi syntyä soivia tai muistiin kirjoitettuja lopputuloksia, mutta se ei ole välttämätöntä tai itsetarkoitus.

Valmista teosta keskeisempää on itse tekeminen, siis prosessi, jonka aikana tutkitaan äänen ja musiikin mahdollisuuksia. Tämän takia säveltämisen opetuksen ja ohjauksen käytäntöihin ja periaatteisiin viitattaessa olisikin ehkä täsmällisempää puhua säveltämisen pedagogiikasta kuin sävellyspedagogiikasta. Jälkimmäinen vie helposti huomion sävellysteoksiin, kun taas termi säveltämisen pedagogiikka – tai vaihtoehtoisesti Ojalan ja Väkevän (2013) ehdottama säveltämiskasvatus – siirtää painopisteen itse tekemiseen, siis säveltämisen toimintaan.

Säveltämisen monet merkitykset

Tutkimuskirjallisuudessa säveltäminen määritellään usein kahdella eri tavalla.

Säveltäminen, termin erityisessä mielessä on syvällistä koulutusta ja/tai ammattitaitoa vaativa, valmiin teoksen syntymiseen tähtäävä hanke. Säveltäminen tässä merkityksessään onkin elintärkeää. Säveltaide on itsessään arvokasta ja sillä on myös keskeinen rooli yhteiskunnassa hyvinvoinnin vahvistajana, uusien näkökulmien avaajana ja luovan ilmapiirin synnyttäjänä. Tarvitsemme uutta musiikkia ja uuden sukupolven ammattisäveltäjiä turvaamaan laadukkaan musiikkielämän jatkuvuuden ja uudistumisen.

On kuitenkin tärkeää ymmärtää, ettei säveltäminen ole ainoastaan tällaista toimintaa.

Lahjakkuuden ja muodollisen koulutuksen yksipuolinen korostaminen johtaa siihen, että säveltäminen näyttää olevan mahdollista vain harvoille ja valituille. Romantiikan ajoilta periytyvä nerokultti on nostanut tietyt säveltäjät jalustalle ja osaltaan vaikuttanut mielikuvaan säveltäjästä yksinäisenä (useimmiten miespuolisena) nerona.

Ei siis ihme, että useat musiikintekijät ja musiikkikasvattajat epäröivät käyttää omasta luovasta toiminnastaan termiä ”säveltäminen”.

Säveltäminen laajassa merkityksessään tuo puolestaan esiin musiikillisen luovuuden monet vivahteet ja näyttäytyy jokaisen ulottuvilla olevana toimintana, eräänlaisena tutkimusprojektina. (Ks. myös Riikka Talvitien artikkeli)

Säveltäminen on paitsi musiikillisten ideoiden keksimistä, myös äänen ja musiikin mahdollisuuksien tarkastelua, tutkailua, vertailua, pähkäilyä ja pyörittelyä. Olipa kyseessä sitten laulunkirjoitus, nuottikirjoitukseen pohjautuva säveltäminen, musiikin

sovittaminen, äänimaisemien ja -kollaasien tekeminen, improvisaatio tai remiksaus, toiminnan keskiössä on musiikillisesti järjestettyyn ääneen liittyvien luovien mahdollisuuksien tutkiminen, kuten musiikkikasvatuksen tutkijat Juha Ojala ja Lauri Väkevä (2013) asian muotoilevat.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014) säveltäminen ja muu luova tuottaminen liitetään suoraan oppilaiden oivalluskyvyn ja esteettisen ajattelun edistämiseen. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2017) "luovaan ajatteluun ja tuottamiseen sekä uusien ratkaisujen etsimiseen" rohkaiseminen on puolestaan nostettu tavoitteeksi musiikillisten taitojen kartuttamisen rinnalle.

Opetussuunnitelmatekstien kirjoittajat näyttävät siis olevan vakuuttuneita siitä, että soittamisen, laulamisen ja musiikin kuuntelun lisäksi kokonaisvaltaiseen musiikkikasvatukseen tulisi kuulua myös säveltäminen. Säveltäminen paitsi kuuluu kaikille, myös edesauttaa oppilaiden luovan ajattelun kehittymistä.

Mistä sitten musiikillisessa luovuudessa on kyse?

Luovan leikin kautta aktiiviseksi toimijaksi

Jokainen meistä luo joka päivä jotain. Keksimme tapoja helpottaa aamurutiineja, nopeampia reittejä välttääksemme ruuhkaa, uusia mausteyhdistelmiä tehdäksemme tutusta ruuasta maistuvampaa, näppärämpiä kikkoja hallitaksemme sähköpostitulvaa. Tällaisia arjen oivalluksia tuskin edes ajattelemme luovuutena. Kyse on kuitenkin pitkälti samasta ilmiöstä kuin maailman suurimpiin innovaatioihin johtaneessa luovuudessa: kyvystä yhdistellä tuttuja elementtejä uusin tavoin.

Harvemmin kukaan keksii jotain aivan uutta täysin tyhjästä. Yleensä luovuus ilmenee siinä, että jollekin tulee mieleen yhdistää kaksi ennen yhteen kuulumatonta asiaa uudella tavoin tai uudessa kontekstissa, kääntää asiat pääläelleen, nähdä uusia ongelmia tai ratkaista niitä omaperäisesti.

Luovuutta ei turhaan ole verrattu leikkiin. Luovuus, kuten leikki, on rakenteiden puitteissa tapahtuvaa joustavuutta. Leikistä katoaa ilo, jos kukaan ei tunne tai noudata sääntöjä. Toisaalta kyvyttömyys joustaa muuttuvissa tilanteissa kangistaa kaavoihin. Rajat tarjoavat puitteet spontaanille vallattomuudelle.

"Musiikin luova tuottaminen sysää ihmisen sivustaseuraajan roolista aktiiviseksi toimijaksi tapahtumien keskipisteeseen."

Historiaa ravistaneet keksinnöt, teoriat ja taideteokset ovat toki vaatineet poikkeuksellista omistautumista tieteen tai taiteen erityisalaan. Sellaisiin huippusaavutuksiin ei läheskään jokainen yllä. Silti luova itsensä toteuttaminen on ihmiselle myötäsytityistä.

Yhdysvaltalainen luovuustutkija Vera John-Steiner (2000) onkin väittänyt, että pohjimmiltaan luovuudessa on kyse minän luomisesta. Tätä ajatusta seuraten musiikillisten ideoiden keksiminen ei ole mitä tahansa puuhastelua. Äänten ja musiikin mahdollisuuksien tutkiminen tarjoaa samalla tilaisuuden tehdä tutkimusmatkan itseemme ja rakentaa identiteettiämme.

Kaikenlainen muukin musisointi kehittää toki monipuolista ja luovaa muusikkoutta. Säveltäminen ja improvisaatio avaavat kuitenkin mahdollisuuden asemoida itsensä musiikinluojan rooliin sekä pääsyn löytöretkelle, jota valmiiksi sävelletyn ja sovitettun musiikin esittäminen ja kuunteleminen eivät yhtä vahvasti mahdollista.

Musiikin luova tuottaminen sysää ihmisen sivustaseuraajan roolista aktiiviseksi toimijaksi tapahtumien keskipisteeseen. Kokemus omasta äänestä ja itsestä kulttuurin uudistajana vahvistuu.